

Herziening van de Richtlijn Stedelijk Afvalwater

Voor een schoon milieu moet het afvalwater van huishoudens en bedrijven zo goed mogelijk worden opgevangen en gezuiverd. Om dit in alle lidstaten van de Europese Unie te bevorderen is in 1991 de Richtlijn stedelijk afvalwater van kracht geworden. In Nederland zijn gemeenten verantwoordelijk voor de inzameling en het transport van stedelijk afvalwater. Gezamenlijk geven ze jaarlijks 1.5 miljard euro uit aan het beheren van circa 150.000 kilometer riolering¹. De richtlijn is daarom voor gemeenten relevant.

De Europese Commissie heeft de richtlijn geëvalueerd om te zien of hiermee de gestelde doelen zijn behaald en of de richtlijn nog toereikend is. Uit de evaluatie blijkt dat de implementatie van de huidige richtlijn effectief geweest, waarbij de baten ruimschoots de kosten hebben gecompenseerd. De richtlijn uit 1991 is echter gedateerd. Nederland investeert per hoofd van de bevolking het meeste uit van alle lidstaten aan de inzameling en zuivering van afvalwater² en voldoet sinds 2006 volledig aan de Richtlijn. 99% van de bevolking is aangesloten. Dit geldt voor een minderheid van de Europese lidstaten.

De belangrijkste boodschap van de VNG bij de herziening van de richtlijn is:

- **Geef bij de herziening van de richtlijn invulling aan de doelen uit de Green Deal;**
- **Houd bij de aanpak van overstorten rekening met de lokale omstandigheden;**
- **Het scheiden van hemelwater en afvalwater is een bevoegdheid van de lidstaat, die wordt uitgewerkt door de verantwoordelijke autoriteiten.**

Een duurzame waterketen

De afgelopen decennia waren de ontwikkelingen in de waterketen vooral gericht op uniformering, schaalvergroting en end-of-pipe-zuivering van afvalwater. Daarmee was de volksgezondheid gediend en is de waterkwaliteit aanmerkelijk verbeterd. Nadeel is dat dit systeem veel energie en grondstoffen vergt. Onder de naam 'nieuwe sanitatie' wordt nu geëxperimenteerd met het innovatief benutten van de afvalwaterketen als een systeem dat niet alleen water transporteert, maar dat ook functioneert als een potentiële energie- en grondstoffenbron. Het betreft vaak initiatieven waarbij nieuwe, meer decentrale vormen van sanitatie worden beproefd. Hierbij is sprake van het lokaal zuiveren van afvalwater en ook van het lokaal terugwinnen van energie en grondstoffen.

Nieuwe sanitatie biedt niet één standaardoplossing maar kent juist vele mogelijkheden. Er zijn heel kleine voorzieningen maar er zijn ook grote installaties denkbaar. Gemeenten en waterschappen moeten hierbij veel nauwer met elkaar en met bewoners samenwerken om te komen tot een duurzamere en doelmatige afvalwaterketen. Een Europees kader helpt hierbij. Het gaat daarbij niet om wettelijke eisen, maar meer om andere beleidsinstrumenten zoals subsidies, kennisprogramma's, wegnemen van belemmeringen. De waterketen kan een bijdrage leveren aan de energietransitie en circulaire economie, maar maatregelen moeten wel kostenefficiënt zijn.

- **Faciliteer dat de inzameling en behandeling van afvalwater zo veel mogelijk klimaatneutraal wordt;**
- **Faciliteer de opwekking van energie en winning van grondstoffen uit afvalwater³.**

¹ [Het nut van stedelijk waterbeheer \(Stichting RIONED, 2016\)](#)

² [Urban Waste Water Treatment Directive - Evaluation \(EC, 2020\)](#)

³ [Effective water management system: an approach to innovative solutions \(Committee of the Regions, 2016\)](#)

Microverontreinigingen

Microverontreinigingen, zoals PFAS, medicijnresten en microplastics, zijn een belasting voor het ecosysteem. Een bronaanpak voor vervuulende stoffen heeft de voorkeur, maar door het noodzakelijk gebruik van stoffen (zoals medicijnen) en onvermijdbaar verlies (bijv. slijtage van autobanden) kan afvalwater- en drinkwaterzuivering ook effectief en efficiënt zijn. Door bronaanpak kan ook voorkomen worden dat te hergebruiken grondstoffen (bijv. fosfaat) verontreinigd worden. In aanvulling daarop kunnen waterkwaliteitsnormen worden ingezet. Een goede afstemming tussen de Richtlijn Stedelijk Afvalwater, Kaderrichtlijn Water en de Richtlijn Prioritaire Stoffen is noodzakelijk. Hiermee wordt de relatie gelegd tussen de emissies vanuit de afvalwaterketen en waterkwaliteitsdoelen.

- **Voor medicijnresten worden milieunormen benoemd in de Richtlijn Prioritaire Stoffen;**
- **Pas het principe van “extended producers responsibility” toe, waarbij producenten meehelpen en meebetalen aan de verwijdering van specifieke stoffen.**

Aanpak van overstorten

Een maatregel om milieuvervuiling vanuit de riolering tegen te gaan, is het verwijderen van overstorten: de nooduitlaten van de riolering. Bij hevige regen loost het riool via deze uitlaten overtollig water in sloten en vijvers, waardoor dus ook verontreinigingen in het milieu terechtkomen. In de jaren 1990-2005 zijn alle overstorten die ook maar enig risico met zich meebrachten voor de volksgezondheid, zwemwater en veedrenking aangepast. Gemeenten hebben grote (financiële) inspanningen geleverd (ca. 5 miljard euro) om de effecten van emissies uit overstorten met tenminste 50% te verminderen (de ‘basisinspanning’). Van de overstorten in ons land veroorzaakt nu nog slechts 5% knelpunten in de kwaliteit van het ontvangende oppervlaktewater.

Klimaatverandering en regenwateroverlast leiden niet tot zorgen met betrekking tot overstorten; de heftigheid van de buien neemt toe, maar de *frequentie* van buien die de ontwerpcapaciteit van de riolering overschrijden neemt slechts beperkt toe. Bovendien zal de vuilemissie minder dan evenredig toenemen, omdat regenwater schoner is dan afvalwater.

Gemeenten kunnen niet zomaar overstorten verwijderen, want deze zijn nodig om bij hoosbuien wateroverlast te voorkomen. Inmiddels is het besef gegroeid dat de invloed van overstorten op de waterkwaliteit *relatief* beperkt is⁴, deze wordt meestal sterker beïnvloed door de landbouw en andere factoren zoals eenden voeren, ontlasting van honden en bladval. Bij de aanpak van knelpunten in het oppervlaktewater moeten naast overstorten dus veel meer emissiebronnen in ogenschouw genomen worden. Andere oplossingen zijn doelmatiger (andere bronnen verminderen of het watersysteem aanpassen). De gemeente moet het juiste evenwicht vinden tussen schade door regenwater, milieubescherming en kosten. Als het water schoner moet, is maatwerk in aanpak van bronnen en ook de inrichting van wateren in steden en dorpen nodig.

- **Stel geen EU-normen voor de aanpak van overstorten. Gezien de complexiteit moet het aan de lidstaat zijn om een aanpak op te stellen, op basis van lokale omstandigheden en prioriteiten.**

⁴ [Nationale analyse waterkwaliteit \(PBL, 2020\)](#)

Scheiding hemelwater en afvalwater

Gemeenten hebben ook een deel van de regenaanvoer van het gemengde stelsel afgekoppeld. Hierdoor komt er minder regenwater bij de zuivering, en komt er minder vuil water uit het riool via overstorten. Het scheiden van afval- en regenwater door afkoppelen leidt echter niet altijd tot kwaliteitsverbetering. Dat komt doordat regenwater toch vaak licht verontreinigd is, bijvoorbeeld door hondenpoep, vogelpoep en slijtagedeeltjes van auto's. Ook foutaansluitingen en slecht functionerende IBA's zijn van invloed.

De lidstaten moeten de bevoegdheid hebben om de afweging te maken tussen afvoer van regenwater naar de afvalwaterzuivering of naar de bodem of het oppervlaktewater. Wel kan Europees beleid het afkoppelen van daken en verhard oppervlak stimuleren. De kosten en baten en de effecten op waterkwaliteit en waterkwantiteit moeten echter goed worden geanalyseerd en gewogen. Afkoppelen is duur, de kosten zijn vele malen hoger dan het rendement op de zuivering⁵. De voor- en nadelen zijn sterk afhankelijk van de specifieke situatie. Gemeenten en waterschappen moeten dus de beleidsvrijheid hebben om gezamenlijk maatwerk te leveren.

- **Stel geen EU-normen op, maar stimuleer wel dat minder schoon water naar de zuivering wordt afgevoerd en vraag lidstaten hiervoor een aanpak te formuleren.**

Governance

Het moet aan de lidstaten blijven hoe het stedelijk waterbeheer wordt georganiseerd. In Nederland is de governance op orde. Gemeenten formuleren een gemeentelijk rioleringsplan (GRP), waarin staat wat de gemeente wil bereiken op het gebied van waterbeheer, hoe de infrastructuur er bij ligt en wat zij moet uitvoeren om haar doelen te bereiken. Het GRP is ook de basis voor de rioolheffing. De meeste gemeenten werken dit uit in jaarprogramma's, gekoppeld aan de begrotingscyclus. Dit gebeurt in nauwe afstemming met het waterschap, zodat investeringen in waterberging, riolering en zuivering goed op elkaar afgestemd zijn. Bovendien hebben gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven de afgelopen 10 jaar in regionaal verband samengewerkt aan doelmatigheid in de waterketen door meer samenwerking in de uitvoering en door heroverweging en afstemming van investeringsbeslissingen.

Over de VNG

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) is de koepelorganisatie van de Nederlandse gemeenten. De VNG is de vereniging van en voor alle mensen, die bestuurlijk en ambtelijk in de Nederlandse Gemeenten werken. Samen met alle gemeenten staat de VNG voor kracht en kwaliteit van het lokale bestuur. De VNG heeft in Brussel een ambtelijke voorpost. Daarnaast werkt de VNG samen met veel andere organisaties en is lid van o.a. de Europese koepel van verenigingen, de Council of European Municipalities and Regions (CEMR) en de internationale koepel United Cities and Local Governments (UCLG).

September 2020

⁵ [Afkoppelen: kansen en risico's \(STOWA, 2019\)](#)